

του **ΣΤΑΥΡΟΥ ΕΛ. ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ***

Η κλιματική αλλαγή είναι σήμερα η μεγαλύτερη πρόκληση για την ανθρωπότητα. Οι επιπτώσεις της αφορούν το περιβάλλον, την οικονομία, την κοινωνία και η αντιμετώπιση της απαιτεί άμεσες πολιτικές ενέργειες για δραστική μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Οι αναπτυγμένες χώρες του πλανήτη πρέπει να αναλάβουν το μεγαλύτερο βάρος των αναγκαίων μέτρων, λόγω των ιστορικών τους ευθυνών και των μεγάλων δυνατοτήτων που έχουν. Οι ταχέως αναδυόμενες οικονομικά χώρες, όπως η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία, οφείλουν επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο.

Οι λιγότερο Αναπτυγμένες Χώρες (LDC) και τα μικρά Νησιωτικά Κράτη του Ινδικού και

βριο, κατά την οποία, μεταξύ άλλων:

- Συμφωνήθηκε ένα στρατηγικό πρόγραμμα μεταφοράς τεχνολογίας (Strategic Programme on Technology Transfer) προς τις αναπτυσσόμενες χώρες και προωθήθηκε η συζήτηση για την ανάγκη μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων από την αποψίλωση και τη δασική υποβάθμιση.

- Αποφασίστηκε η άμεση επανδραστηριοποίηση του πολύ σημαντικού Ταμείου Προσαρμογής (Adaptation Fund) των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο χρηματοδοτεί έργα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής σε αναπτυσσόμενες χώρες.

- Σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, η απόφασή της το Δεκέμβριο του 2008 για εφαρμογή της δέσμης «Κλίμα - Ενέργεια», με την οποία τίθενται δεσμευτι-

Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων:

- Εφαρμόζεται το 2ο Εθνικό Σχέδιο κατανομής δικαιωμάτων των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα για την περίοδο 2008-2012, με το οποίο 140 βιομηχανίες μειώνουν τις εκπομπές τους κατά 16,6%.

- Θεσμοθετήθηκε το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

- Εκπονήθηκε και εφαρμόζεται Εθνικό Σχέδιο αντιμετώπισης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης για τον έλεγχο των εκπομπών από τις οδικές μεταφορές, τη βιομηχανία και την κεντρική θέρμανση.

- Εντατικοποιούνται οι περιβαλλοντικοί έλεγχοι στις ρυπαρόνες βιομηχανίες και επιβάλλονται πολύ αυστηρά πρόστιμα στους παραβάτες.

- Προωθούνται τα δημόσια

Κλιματική αλλαγή: διεθνείς εξελίξεις και προοπτικές

του Ειρηνικού ωκεανού δεν έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν τις αρνητικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, ενώ επηρεάζονται ήδη από αυτήν. Όλοι, όμως, αναγνωρίζουμε ότι έχουν μηδαμινό ρόλο στη δημιουργία του προβλήματος.

Συνεπώς, αποτελεί ηθική υποχρέωση για τον αναπτυγμένο κόσμο να βοηθήσει τις φτωχότερες χώρες.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, συνεχίζονται οι ενέργειες στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου του Κιότο, το οποίο λήγει το 2012. Βασικός στόχος της παγκόσμιας κοινότητας είναι η σύναψη, εντός του έτους, νέας συμφωνίας για την μετα-Κιότο περίοδο 2013-2020.

Αυτό ήταν και ένα από τα βασικά θέματα συζήτησης στη σύνοδο του ΟΗΕ που έγινε στο Πόζναν, τον περασμένο Δεκέμ-

κοί στόχοι, αποτελεί σύμβολο της αποφασιστικότητάς της για:

- την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής,

- την αντιμετώπιση της πρόκλησης για ασφαλή, βιώσιμη και οικονομική ενέργεια, και

- τη μετατροπή της ευρωπαϊκής οικονομίας σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα και πρότυπο αειφόρου ανάπτυξης.

Η Ελλάδα, στο πλαίσιο των διεθνών και ευρωπαϊκών της υποχρεώσεων, οφείλει να περιορίσει την αύξηση των εκπομπών ρύπων του θερμοκηπίου από τη βιομηχανία στο 25% (με βάση το 1990 για ορισμένους ρύπους και το 1995 για άλλους) για το διάστημα 2008-2012. Αυτό αποτελεί μέχρι σήμερα τον εθνικό μας στόχο. Το ΥΠΕΧΩΔΕ εφαρμόζει μια ολοκληρωμένη πολιτική για την επίτευξη του στόχου αυτού, με ορατά αποτελέσματα.

μέσα σταθερής τροχιάς. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι διπλασιάζεται το μήκος του μετρό στην Αθήνα, κατασκευάζεται μετρό στη Θεσσαλονίκη και προωθείται το τραμ στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία που κατέθεσε το ΥΠΕΧΩΔΕ στην ΕΕ (Ιανουάριος 2009) για το έτος 2007 (τα στοιχεία αφορούν το έτος ν-2), οι εκπομπές της χώρας μας για το 2007 αντιστοιχούν σε αύξηση 22,4% σε σχέση με το έτος βάσης (1990). Βρίσκονται δηλαδή σταθερά κάτω από το στόχο του Κιότο (+25%) και μάλιστα είναι χαμηλότερες από τις αντίστοιχες του προηγούμενου έτους (+24,6%).

Σύμφωνα με στοιχεία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος του Νοεμβρίου 2008, η Ελλάδα είναι ένα από τα

* Υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ

λίγα κράτη - μέλη της ΕΕ (μαζί με Σουηδία, Ην. Βασίλειο και Γερμανία) που βρίσκεται ήδη μέσα στο στόχο που έχει θέσει το Πρωτόκολλο του Κιότο (για την περίοδο 2008-2012), με τα μέτρα που εφαρμόζει και μάλιστα χωρίς να χρειαστεί να λάβει άλλα έκτακτα μέτρα.

Είναι συνεπώς φανερό ότι η πολιτική που ακολουθεί το ΥΠΕΧΩΔΕ αποδίδει καρπούς. Αυτό γίνεται περισσότερο εμφανές εάν συγκρίνει κανείς τα αντίστοιχα στοιχεία άλλων αναπτυσσόμενων ευρωπαϊκών χωρών (Ιταλία, Δανία, Ισπανία), οι οποίες απέχουν σήμερα σημαντικά από τους στόχους τους.

Η Ελλάδα είναι απολύτως προσηλωμένη στις δεσμεύσεις της ΕΕ.

Εργαζόμαστε ώστε η Ευρωπαϊκή Ένωση να διατηρήσει τον καθοδηγητικό της ρόλο στην προοπτική του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδίως σε θέματα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Οι διαπραγματεύσεις για παγκόσμια συμφωνία στην Κοπεγχάγη, το Δεκέμβριο 2009, εστιάζονται στα εξής βασικά θέματα:

- Στον καθορισμό των αναγκαίων δεσμεύσεων για συγκεκριμένους στόχους και δράσεις, τόσο από τις αναπτυσσόμενες όσο και από τις ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες.

- Στην προώθηση της δημιουργίας ενιαίας αγοράς δικαιωμάτων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, με διεθνή διασύνδεση των επιμέρους συστημάτων εμπορίας εκπομπών.

- Στον προσδιορισμό των τρόπων εξασφάλισης της χρηματοδότησης της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής.

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση αντί να μας αποπροσανατολίσει πρέπει να μας συσπειρώσει προς την αειφόρο ανάπτυξη, η οποία προσφέρει νέες ευκαιρίες για την ανάδειξη της ευρωπαϊκής οικολογικής καινοτομίας, τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε δημοψήφισμα τίθεται η αναμόρφωση μιας από τις μεγαλύτερες οδικές αρτηρίες της Βαρκελώνης, η Αβενίδα Διαγονάλ, που χωρίζει διαγωνίως την πόλη στα δύο και οδηγεί στην περίφημη συνοικία με τα έργα του Γκαουντί. Όλοι οι κάτοικοι της πόλης θα κληθούν να αποφασίσουν, για πρώτη φορά στην Ιστορία, για το μέλλον ενός δρόμου. Μέ-

Ποιος θα κρίνει τον περιβαλλοντικά «αποδεκτό» κίνδυνο;

χρι το δημοψήφισμα, την άνοιξη του 2010, θα πρέπει οι τεχνικές υπηρεσίες του δήμου να εκπονήσουν δύο εναλλακτικά σχέδια και να τα θέσουν στην κρίση των πολιτών.

Μπορεί να γίνει το ίδιο για μια επένδυση που αφορά μια νέα βιομηχανική εγκατάσταση με ορατό περιβαλλοντικό αποτύπωμα; Και ειδικότερα μια βιομηχανία που -πλην της τοπικής κοινωνίας- έχει προεκτάσεις στο εθνικό συμφέρον ή επηρεάζει την παγκόσμια ζήτηση; Κι ακόμη παραπέρα, ειδικά στον μεταλλευτικό τομέα, μια επένδυση που λόγω της «από τη φύση» χωροθέτησης του κοιτάσματος αλλά και της πιθανής σπανιότητάς του, αν ματαιωθεί εδώ και τώρα, καθίσταται πλέον πολύ δύσκολη έως ανέφικτη η τυχόν μελλοντική ανάκτησή του;

Μπορεί ο απλός πολίτης να ενημερωθεί σε τέτοιο ικανοποιητικό βαθμό ώστε να αποφασίσει τελικά για το πώς λειτουργούν οι πηγές της ρύπανσης μιας, π.χ., μεταλλουργίας χρυσού: μετα-

του **Δρ. ΠΕΤΡΟΥ ΤΖΕΦΕΡΗ***

λουτικά απόβλητα, τέλματα υδρομεταλλουργίας, αέριοι ρυπαντές κλπ.; Για το πώς αναπτύσσονται οι ρυπογόνες διαδικασίες και μηχανισμοί, πώς διαβαθμίζεται ο περιβαλλοντικός κίνδυνος για τους φυσικούς αποδέκτες (αέρας, υδροφόροι οριζόντες, θάλασσα κλπ.); Πώς και για ποιο σκοπό γίνεται παρακολούθηση σε πραγματικό χρόνο συγκεκριμένων γεωτεχνικών παραμέτρων και τι απαιτείται για να συνδεθούν με το δομημένο περιβάλλον; Πώς εκτιμώνται οι όποιες επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία και πώς αξιολογούνται οι μελέτες εκτίμησης επικινδυνότητας (human health risk assessment); Πώς διακρίνεται ο «αντικειμενικός» από τον «αποδεκτό» περιβαλλοντικό κίνδυνο;

Μπορεί ο απλός πολίτης, που θίγεται ή παραπλανάται ένθεν και εκείθεν, στο όνομα της τελικής εμπλοκής του στις όποιες συνέπειες της επένδυσης, να εκφέρει αποφασιστική άποψη; Που εδώ σημαίνει επιστημονική άποψη. Να πει, π.χ., «δεν θέλω την τάδε μέθοδο μεταλλουργι-

κής επεξεργασίας διότι είναι μη κατάλληλη και επιβλαβής;». Ή, παρακάμπτοντας το εθνικό ζήτημα, να πει, π.χ., «δεν εξορύσσω το ήλιο-3, που βρίσκεται στο υπέδαφος της περιοχής μου, διότι κρίνω ότι η εξόρυξή του θα αποβεί επιβλαβής για την περιοχή, παρ' ότι πρόκειται για υλικό που θα μπορούσε να συμβάλει στην ενεργειακή μας αυτάρκεια;» (τελείως θεωρητικό παράδειγμα). Ή και αντίστροφα, εις πείσμα των καιρών, να πει, π.χ., «εγώ προτιμώ μια μονάδα εισαγόμενου λιθάνθρακα στην περιοχή μου, διότι μου παρέχονται κίνητρα, παρακάμπτοντας την περιβαλλοντική υποβάθμιση και αντίθετη γνώμη των γειτονικών περιοχών;».

Στο πλαίσιο της «ολιστικής λογικής» για την οποία γίνεται πολύς λόγος τελευταία, πρέπει να διερευνηθούν σε βάθος όλες οι κεντρικές αλλά και οι επιμέρους διαστάσεις του θέματος, λαμβανομένων υπόψη, δηλαδή, όχι μόνο των αυστηρά τεχνικοοικονομικών δεδομένων αλλά και των κοινωνικών, πολιτισμικών, αισθητικών, οικολογικών, νομικών κ.ά. παραμέτρων.

Ποιος θα πρέπει να αποφασί-

* Δρ. μηχανικός ΕΜΠ,
<http://elladitsamas.blogspot.com/>

σει, λοιπόν, στο πλαίσιο της ολιστικής λογικής;

Θα αποφασίσει η «επιχείρηση», η οποία θα εκπονήσει τη μελέτη σκοπιμότητας, που σαφώς εκτιμά καλύτερα τις τεχνικοοικονομικές παραμέτρους, αλλά που δεν δύναται εκ των πραγμάτων να προτάξει ορισμένες από τις παραπάνω, ειδικά εκείνες με την κοινωνική διάσταση, σε βάρος των υπολοίπων;

Θα αποφασίσει η επιστήμη, επικαλούμενη την ουδετερότητα και την τεχνοκρατική της λογική, που την καθιστούν αντικειμενική και ενδεχομένως στο απυρόβλητο αλλά της αφαιρούν τη δυνατότητα να λαμβάνει υπόψιν τις ως άνω παραμέτρους της ολιστικής λογικής στο σύνολό τους;

Θα αποφασίσει η Δημόσια Διοίκηση μέσω των υπηρεσιακών της παραγόντων;

Θα αποφασίσει ο απλός πολίτης και η τοπική κοινωνία, που όσο κι αν έχουν κάθε δικαίωμα συμμετοχής σε καθετί που αφορά το φυσικό και δομημένο περιβάλλον τους, δεν μπορούν να ξεφύγουν από τη λογική της απλούστευσης αλλά και της υποκειμενικής διάστασης, ειδικότερα όταν πρόκειται για πολύπλοκα τεχνικά θέματα, στα οποία εντάσσεται και η αξιολόγηση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος; Και με ποιο μηχανισμό θα αναδειχθεί και θα αντιπροσωπευτεί η (έστω συμπλέουσα) άποψη των απλών πολιτών, ώστε να μην θεθεί στο περιθώριο, όπως έχει γίνει πλείστες φορές μέχρι σήμερα;

Τα θέματα της επιστημονικής και τεχνικής προσέγγισης μιας αναπτυξιακής δραστηριότητας, με επίκεντρο την περιβαλλοντική διάσταση, δεν πρέπει να διέπονται από τη λογική του άσπρου/μαύρου, τη λογική της αυθαίρετης κινδυνολογίας, της αμετροπέειας και του ανέξοδου ευχολογίου. Οι όποιες προσεγγίσεις οφείλουν να αποτελούν αντικείμενο πολύπλευρων αξιολο-

γήσεων, επεξεργασιών και υπερμασμάτων, που οδηγούν τελικά σε τεκμηριωμένες παρεμβάσεις και βιώσιμες πρακτικές. Οφείλουν να λαμβάνουν υπόψιν την εννοιολογική κινητικότητα, η οποία διαμορφώνεται καθημερινά στα περιβαλλοντικά θέματα, τις πολιτισμικές διαφορές και την αποδοχή των πολλαπλών λογικών αντιλήψεων, που είναι απαραίτητη για την προσέγγιση των περιβαλλοντικών διαφορών. Η ανάλυση κόστους/ οφέλους, σε μια τέτοια θεώρηση, δεν μπορεί παρά να έχει πολλά εναλλακτικά σενάρια και λύσεις.

Όλα τα παραπάνω πρέπει να τεκμηριώνονται από τους καθ' ύλην αρμόδιους ειδικούς επιστήμονες, που πρέπει να έχουν την ευθύνη των εισηγήσεων αλλά και της εξαγωγής αξιόπιστων και ασφαλών συμπερασμάτων. Πάνω στις εναλλακτικές προτάσεις των επιστημόνων, θα πρέπει να γίνεται εποικοδομητικός διάλογος από τους τοπικούς φορείς και όχι πάνω στις απόψεις τού οποιουδήποτε τρίτου, που όσο καλόπιστος και να είναι, όταν δεν γνωρίζει επαρκώς το φυσικό αντικείμενο της αναπτυξιακής δραστηριότητας, είναι λογικό να «άγεται και φέρεται» από τις όποιες ανακρίβειες, απλουστεύσεις, επιδιώξεις ή συμφέροντα.

Νομίζουμε ότι εκείνη που θα πρέπει να αποφασίσει τελικά είναι η «πολιτεία», αναλαμβάνοντας την πολιτική ευθύνη, εφόσον το θέμα είναι τελικά πολιτικό, πέραν όλων των άλλων αποχρώσεων που έχει. Η «επιχείρηση» προτείνει τεκμηριωμένα το πώς και η «πολιτεία», μέσω της πολιτικής ηγεσίας και της Δημόσιας Διοίκησης, αποφασίζει και ελέγχει, επίσης τεκμηριωμένα, σύμφωνα με το (ήδη καταρτισμένο και εγκεκριμένο πολιτικά) αναπτυξιακό της πρόγραμμα αλλά και σύμφωνα με επαρκές και κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο. Η Δημόσια Διοίκηση θα πρέπει να εισηγηθεί,

να θέσει το θεσμικό πλαίσιο και να εγγυηθεί για τον έλεγχο, την εφαρμογή των μελετών και την επιβολή κυρώσεων για την τυχόν κακή εφαρμογή τους. Διαφορετικά, το μοντέλο λήψης απόφασης, μπορεί να φαίνεται κατ' επίφαση δημοκρατικό, στην ουσία, όμως, είναι χαστικό και συνεπώς αναποτελεσματικό. Στη διαδικασία αυτή, κομβικός είναι ο ρόλος της συναίνεσης των τοπικών κοινωνιών, που κρίνεται απαραίτητη για την επιτυχή έκβαση της επένδυσης (Σύμβαση Aarhus). Εξάλλου, καμία επένδυση που δεν πήρε τη λεγόμενη «κοινωνική άδεια», δεν έχει ευδοκιμήσει στον τόπο μας τις τελευταίες δεκαετίες, σε δραστηριότητες με ορατό περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Δυστυχώς (ή ευτυχώς!), στον τόπο μας, οι απλοί πολίτες και οι τοπικές κοινωνίες έχουν πάψει να εμπιστεύονται τόσο την πολιτεία όσο και την επιστημονική κοινότητα. Και δικαίως, ως ένα βαθμό. Γενικότερα, δεν έχουμε αναπτύξει, σε παγκόσμιο επίπεδο, μηχανισμούς για τη λήψη αποφάσεων για τις οποίες θα συμφωνούσαμε όλοι ότι είναι συνετές, εύλογες και δίκαιες. Και ως εκ τούτου, θα αποτελούν προϊόν συναίνεσης και σεβασμού από όλες τις πλευρές. Η γενική «αρχή της προφύλαξης», βασική αρχή του κοινοτικού Δικαίου, δυστυχώς, δεν μας παρέχει και τους μηχανισμούς εκτίμησης του «αποδεκτού» τεχνολογικού/περιβαλλοντικού κινδύνου, με αποτέλεσμα να αποτελεί, για την ώρα τουλάχιστον, αφορμή για περισσότερη σύγχυση και αντιπαράθεση, παρά αρχή με ουσιαστική πρακτική αξία. Έτσι, η επίλυση των περιβαλλοντικών διαφορών, τις περισσότερες φορές, γίνεται αντικείμενο διαμάχης, πολιτικής εκμετάλλευσης, και εντέλει η λύση δίνεται (αν δοθεί) δικαστικά, αφαιρώντας την όποια παρακαταθήκη συναινετικής επίλυσης των διαφορών στο μέλλον. Μια

τέτοια αναγκαστική λύση, μακράν της συναίνεσης και του χαρακτήρα των κατεχόμενων αναπτυξιακών πολιτικών και επιχειρηματικών ευκαιριών, όσο «δίκαιη» κι αν είναι, σίγουρα δεν είναι η βέλτιστη.

Θα πρέπει να ξεπεραστεί κάποτε η γενικολογία, η πολιτικοποίηση των πάντων και τα επικοινωνιακά τρικ που εκμεταλλεύονται την ανάγκη της κοινωνίας για μια αποτελεσματικότερη διαχείριση του περιβάλλοντος. Κατά την άποψή μου, υπάρχει λύση και είναι μία και μοναδική: Η λύση που επωάζεται μέσα από τη διαχρονική εκπαίδευση του πολίτη που σιγά σιγά θα δώσει τη θέση της στην περιβαλλοντική ευθύνη και ηθική («παιδεία»). Σε αυτόν και τα παιδιά του. Ο πολίτης αυτός δεν θα επιτρέψει να ανοίξει μια «ρυπαίνουσα λατομική τρύπα» ή να τοποθετηθεί ένας «γιγάντιος δεσμοφύλακας» (έτσι αποκαλούν τις... ανεμογεννήτριες) μόνο και μόνο επειδή η «οικονομία» υπαγορεύει ότι το παραγόμενο προϊόν θα κοστίζει έτσι «μιά δραχμή» φθηνότερα. Εντούτοις, ο ίδιος πολίτης θα επιτρέψει να ανοίξει η ίδια «τρύπα» όταν το τοπικό ή εθνικό συμφέρον το επιτάσσουν και μάλιστα αποδεχόμενος το υπάρχον «σκιώδες» κόστος. Ανάλογα θα πράξει ο πολίτης αυτός και ως ειδήμων ή κατέχων αποφασιστικές θέσεις στη διοίκηση ή την εκτελεστική εξουσία, δίνοντας λύσεις όχι κατ' ανάγκη συμβιβαστικές αλλά εμπνευσμένες, που δεν θα έχουν πάντα την ανάγκη της επιβεβαίωσης ή αναστολής από κάποιο δικαστήριο. Κι αυτό επειδή ο πολίτης αυτός θα είναι σε θέση να εκτιμά το «συμφέρον» ολιστικά κι όχι μονόχωντα και καθαρά αριθμητικά. Κι ακόμη επειδή θα έχει επιτέλους παγιωμένη μέσα του την αντίληψη ότι το ατομικό συμφέρον τελικά δεν αντιστρατεύεται το συνολικό αλλά αντίθετα εκπορεύεται από αυτό.

λος που είχε και έχει η ανθρωπότητα από πολλά και διάφορα «ένδοξα» μνημεία που εξέφρασαν, μέσω κάποιων αρχιτεκτόνων, βάρβαρες

χές, με αλλεργίες και αυτοάνοσα νοσήματα, με καρδιακά προβλήματα και διαταραχές του κυκλοφορικού και –όχι λιγότερο– με ψυχικά προβλήματα...» (Βλ. *Gerald Hüther & Inge Weser*; «Das Geheimnis der ersten neun Monate unserer frühe-

Καμία χάρη σ' εσάς τις ανεμοδούρες,
τις διεφθαρμένες μηχανές, δεν έχουμε.

Μακρυγιάννης, Απομνημονεύματα

■ ■ ■ εκινάω με το στίχο του Ρωμαίου ποιητή του Ιουαίου αιώνα μ.Χ. *Juvena* «Επί- τρέψτε μας να απέχουμε από το νοσηρό», που σατιρίζει την άκρατη νοσηρότητα της «ένδοξης» εποχής του.

Δεν υπάρχει, ιστορικά τουλάχιστον, καμία αμφιβολία ότι το παιδαγωγικό αρχαίο ελληνικό θέατρο, για ευνόητους λόγους, είχε αντικατασταθεί στην αυτοκρατορούμενη (imperiūm/ιμπεριαλιστική) ρωμαϊκή στρατιωτική μηχανή, από το φτηνό και απάνθρωπο θέαμα των αρενομονομαχιών, πρόδρομο των σημερινών reality shows, που έχουν κατακλύσει τα ΜΜΕ (της «ένδοξης» κοινωνίας του καπιταλισμού) και ειδικότερα την τηλεόραση¹.

Καλύτερος τρόπος για να εκτιμήσει κανείς μια εποχή, δεν είναι άλλος από τον τρόπο που αντιλαμβάνεται τη σχέση της με την έγκυο γυναίκα - μητέρα. Το παρακάτω απόσπασμα του κορυφαίου νευροβιολόγου και καθηγητή της Ψυχιατρικής Κλινικής του Παν/μίου του Göttingen, *Gerald Hüther*, και της ψυχοθεραπεύτριας *Inge Weser*, είναι χαρακτηριστικό: «...Ανασαίνουν τον αέρα που έχει μολυνθεί από τα δικά μας καυσαέρια, ανέχονται το χείμαρρο ερεθισμάτων που κατακλύζουν τις πό-

λεις μας. Τρώνε ό,τι διατίθεται στα μαγαζιά μας σε τρόφιμα εμπλουτισμένα με χημικές ουσίες. Καθημερινά πρέπει να επεξεργάζονται όλη εκείνη τη δυστυχία και τις συνταρακτικές εικό-

Για μια θαρραλέα καινούρια αρχή abstineas igitur damnandis

νες που διαδίδουν τα δικά μας Μέσα Ενημέρωσης. Υποφέρουν από την αναταραχή και την πλασματική έλλειψη χρόνου, προϊόντα της όλο και πιο αγχωτικής κοινωνίας μας. Αυτός ο ρυθμός τις διακατέχει...»².

Γι' αυτόν, λοιπόν, το νοσηρό «ρυθμό», και την κοινωνία του άγχους, αυτόνοτο είναι να μην έχουμε καμία υποχρέωση και κανένα απολύτως δικαίωμα να αφήσουμε κάποια «σπουδαία» μνημεία, κληρονομιά στο μέλλον...

Ο καπιταλισμός δεν έχει, όμως, μέλλον κι αυτό είναι κάτι που το γνωρίζει σήμερα και η κουστή Μαρία³. Η ορθότερα το μέλλον του δεν είναι άλλο από την κόλαση, οι πύλες της οποίας, με την πρόσφατη καλπάζουσα οικονομική κρίση, άνοιξαν διάπλατα.

Αναρωτιέμαι, λοιπόν, για το όφε-

και απάνθρωπες εποχές κάθε στρατοκρατούμενης κοινωνίας, παλαιότερες και νεότερες.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό απόσπασμα, από τους ίδιους συγγραφείς, που με απλά και ξεκάθαρα λόγια περιγράφει τη νοσηρότητα της εποχής που ζούμε, στη διάρκεια της οποίας έχει γίνει και συνεχίζεται να γίνεται η μεγαλύτερη από κάθε άλλη εποχή χρήση ψυχοφαρμάκων είναι το εξής: «... η διαρκής πώση του δείκτη των γεννήσεων, που κανονικά θα έπρεπε να μας κάνει να ανακόψουμε την έως τώρα φαινομενικά τόσο επιτυχή πορεία μας... Από το όλο και πιο λίγα παιδιά που φέρνουν ακόμα οι γυναίκες στον κόσμο όλο και περισσότερα νοσούν... Ποτέ έως τώρα δεν υπήρχαν τόσο πολλά παιδιά και νέοι με προβλήματα βάρους, παραμορφώσεις της σπονδυλικής στήλης και κινητικές διαταρα-

του **ΤΑΚΙ ΑΛΕΞΙΟΥ***

sten Prägungen», Patmos Verlag, Düsseldorf 2005)⁴.

Αναρωτιέμαι, λοιπόν, και πάλι αν η αφέλιά μας φτάνει στο σημείο να μας κάνει να πιστεύουμε ότι εμείς που παράγουμε αυτά τα παιδιά και τους νέους, είναι ποτέ δυνατόν να παράγουμε έργα λιγότερο νοσηρά, δικαιούμενοι μάλιστα να αφήσουμε και κάποια... ποιητικά μηνύματα – μνημεία, ανεπανάληπτης αξίας, μην τυχόν μας ξεχάσουν οι επόμενες γενιές...

Για τους παραπάνω λόγους, εκτιμώ ότι είναι καιρός να αφήσουμε τη ματαιοδοξία και τα μνημεία (που δεν μνημονεύουν τον άνθρωπο αλλά τη νοσηρότητα και την απανθρωπιά), κατά μέρος⁵, να κοιτάξουμε ξανά τον άνθρωπο στα μά-

* *Αρχιτέκτων Μηχ., καθ. δρ.*

τια και να κάνουμε μια θαρραλέα καινούρια αρχή, επιχειρώντας να ικανοποιήσουμε με το έργο μας, πρώτ' απ' όλα και πάνω απ' όλα, την επιθυμία για ανθρώπινη εγγύτητα και ψυχικό δεσμό, καθώς και την ανάγκη για αποδοχή και εμπιστοσύνη.

Η ιστορία της αρχιτεκτονικής θα πρέπει να γραφτεί από την αρχή, με γνώμονα τον άνθρωπο και ειδικότερα την αισθητική απόλαυση⁶ και εξέλιξη του και όχι το κέρδος και τα επιτεύγματα της τεχνολογίας που επέβλεπαν και επιβάλλουν στις μέρες μας, μέσα από το «μνημειακό» τους χαρακτήρα⁷, ένα απάνθρωπο σύστημα, τον καπιταλισμό, και φυσικά μια «αισθητική» ξένη προς τον άνθρωπο και τις ανάγκες του.

Υστερόγραφο: Αναφορικά με τα σύγχρονα «ένδοξα» και «σπουδαία» «μνημεία» της Αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα, συνιστώ φιλικά σε όποιους δεν μελέ-

τησαν το συγγραφικό έργο του μεγάλου Αρχιτέκτονα και Φίλου *Άρη Κωνσταντινίδη* να το πράξουν, με πρώτο και καλύτερο το (επι)μορφωτικότεστο «Αμαρτωλοί και Κλέφτες ή η Απογείωση της Αρχιτεκτονικής» που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Άγρα» το 1987.

Παραθέτω ένα μικρό απόσπασμα: «...“μνημεία” που δεν κάνουνε μονάχα τον κάθε άνθρωπο να αισθάνεται “μικρός”, αν όχι και ανύπαρκτος, αλλά που προβάλλουνε και σαν... φαντάσματα, σε εφιαλτικές διαστάσεις και που όποιος είχε την κακότυχη ευκαιρία να τα δει... κι αν δεν θα έπεφτε κάτω, ξερός από την τρομάρα που θα τον έπιανε και που δεν θα τον άφηνε, θα του ερχόταν να διερωτηθεί πώς γίνεται και αφήνεται... ένας παλαβός (σίγουρα), ένας παρανοϊκός, ένας αρρωστημένος... βρικόλακας να κυκλοφορεί ελεύθερος...» (σελ. 48).

1. «Δεν είναι όλες οι θάλασσες οι ίδιες. Άλλες θυμώνουν με τα υπερφίαλα βράχια και βγάζουν αφρούς... Κι άλλες δεν χωράνε στην κούνια τους και πλημμυρίζουν... Υπάρχουν όμως και θάλασσες που ντρέπονται για τον εσωτερικό τους κόσμο και συχνά νιώθουν την ανάγκη να βγάλουν έξω τα σωθικά τους...», Γιάννης Πανούσης, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας & ΜΜΕ.
2. Με τα προφητικά λόγια του Αμερικάνου ποιητή, Walt Whitman (1819-1892): «Βρισκόμαστε στον καλό δρόμο για να φτιάξουμε μια κοινωνία από τρελούς»...
3. Το κομμουνιστικό μοντέλο της τέως Σοβιετικής Ένωσης, με τον τρόπο που λειτούργησε, απέτυχε οικτρά και δεν αποτελεί εναλλακτική πρόταση. Το ίδιο και ο «σοσιαλιστικός» καπιταλισμός, που επιχειρείται μετά την πρόσφατη οικονομική κρίση στη σύγχρονη οικονομία της Αμερικής. Να σημειώσω ότι οι τράπεζες που χρεοκόπησαν στις ΗΠΑ έδωσαν από τα λεφτά των φορολογουμένων πάνω από 18 δισ. δολάρια bonus, παρακαλώ, στα στελέχη τους, τα golden boys...
4. Το σύγγραμμα αυτό κυκλοφορεί και στα ελληνικά από τις εκδόσεις «Πολύτροπον».
5. Είναι γνωστό, για παράδειγμα, ότι η ναζιστική Γερμανία ήθελε, μέσω του αρχιτέκτονα της και υπουργού του Hitler, Albert Speer, να δημιουργήσει μια αυτοκρατορία στα πρότυπα της «Imperium Romana», μετατρέποντας το Βερολίνο σε μια υπερ-Ρώμη, την παγκόσμια πρωτεύουσα, γνωστή ως «Welthauptstadt Germania» γεμάτη από κτίρια μνημειακού χαρακτήρα, ιμπεριαλιστικών διαθέσεων και μιλιταριστικής διακόσμησης. Ο Albert Speer, που στο πρόσωπο του Hitler είχε βρει τον Μεφιστοφελή του και όπως ο ίδιος έλεγε «για μια μεγάλη (ένδοξη και μνημειακή) οικοδόμηση θα πούλαγε, όπως και ο Φάουστ, ακόμα και την ψυχή του», καταδικάστηκε στη Δίκη της Νυρεμβέργης για εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας σε 20χρονη κάθειρξη.
6. Η αισθητική απόλαυση μπορεί σήμερα να μετρηθεί επιστημονικά με βιομαθηματικά ή/και αντιληπτικοψυχολογικά μοντέλα. (Βλ. Peter F. Smith: The dynamics of delight – Architecture & Aesthetics, Routledge Editions, London, 2003 και Τάκι Αλεξίου: Η αισθητική της Αγάπης / Επιστροφή στις Αισθήσεις / Ο Κύκλος της Αρμονίας, Εκδόσεις «Τέσσερις Εποχές», Αθήνα 2008).
7. Οι έννοιες «μονομυενταλισμός» και «μπρουταλισμός» με αρνητικό φυσικά περιεχόμενο, δεν είναι καθόλου ξένες στην ιστορία και της σύγχρονης Αρχιτεκτονικής.

Όταν η Δωδεκάνησος συνάντησε την αρχιτεκτονική του Dubai

Όταν το Τμήμα Δωδεκανήσου του ΤΕΕ αποφάσισε να ταξιδεύσει στο Dubai η πρώτη σκέψη που έκανα ως συμμετέχων ήταν πόσο η οικονομική κρίση που μαστίζει την παγκόσμια οικονομία θα επηρέαζε την οικοδομική έξαρση που εξελίσσεται σε χώρες - «θαύματα», τις χώρες της άλλης διάστασης, τις χώρες του πετρελαίου που προσπαθούν να εντυπωσιάσουν με τα νεοεισελθόντα κέρδη τους, βασιμμένα στο παιχνίδι της τιμής τού μαύρου χρυσού. Είναι πλέον διαπιστωμένο ότι η κατάρρευση της χρηματοπιστωτικής αγοράς δημιουργήθηκε από την κρίση της ηθικής και τη διάβρωση των δεοντολογικών αρχών της οικονομικής διάστασης, επικουρούμενη από την ασύμμετρη όρεξη του υπερκατα-

ναλωτισμού και των υπερβολών. Η αρχιτεκτονική, ενώ επικεντρώνεται στον άνθρωπο, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του οικονομικού τοπίου. Συνεπώς, δεν

του **ΑΓΑΠΗΤΟΥ ΞΑΝΘΗ***

μπορεί να μείνει μακριά από τις τρέχουσες οικονομικές επιπτώσεις και ούτε να εξαιρεθεί από το διαδραματιζόμενο στεγνό αμοραλισμό που πλήττει την παγκόσμια κοινότητα.

Η αρχιτεκτονική του Dubai, η υπερμεγέθης διάσταση των κτιρίων, η ακραία τεχνολογία που συναντήσαμε, είναι το μαξιλαράκι απορρόφησης φθηνού και εύκολου χρήματος που διοχετεύτηκε για να αποσβέσει τα «ταξικά» πιστωτικά ποσά ενός γυάλινου οικονομικού συστήματος που βασιζόταν στην επένδυση της εκμετάλλευσης της ανεξέλεγκτης, μη πολεοδομημένης γης. Μεγαλεπήβολα σχέδια υλοποιήθηκαν σε κολοσσιαία μορφή, χρηματοδο-

* Αρχιτέκτων, μέλος της Δ.Ε του ΤΕΕ - Τμήματος Δωδ/σου, MSc Διεθνών Σχέσεων

τούμενα από τον πλούτο του πετρελαίου σε μια επιθυμία προβολής ενός διαφορετικού, ενός εκθαμβωτικού και συνάμα ενός ενοχλητικού επηρεασμού για ευάλωτες τοποθεσίες με άμετρες περιβαλλοντικές συνέπειες.

Στην περιοχή δομούνται σχέδια που αφήνουν την ανθρώπινη διάσταση έξω από κάθε μέτρο, που δημιουργούν την αίσθηση του «θεϊκού» που πολλές φορές τρομάζει, συγκλονίζει, απορεί. Τεχνητά νησιά, κτιριακά συμπλέγματα, χιονοδρομικά κέντρα στη μέση της ερήμου, ενυδρεία στη μέση της

βάρους της βιωσιμότητας και της κοινωνικής αρχιτεκτονικής. Το μέρισμα από τη χρηματιστηριακή αγορά γινόταν τσιμέντο και ασφάλι χωρίς όρια και αρχιτεκτονική ευαισθησία. Το οξύμωρο ήταν ότι αυτή η αρχιτεκτονική του Dubai κλείνει το μάτι στην παγκόσμια φτώχεια, στην ερημοποίηση περιοχών, στις γειτονικές συγκρούσεις, στην καταπίεση από τα μοναρχικά καθεστώτα. Αδιαφορώντας για την ανθρώπινη αναγκαιότητα και βιοποριστικότητα, προτίμησε να δοξάσει τις επιλογές των golden boys του χρηματιστηριακού κόσμου, με την

τη δοσοληψία των «βρόμικων» ομολόγων και κυρίως προσέφερε ένα περιτύλιγμα στην άμετρη κατανάλωση της ενέργειας, όπως τόνισε και ο συνοδευών καθηγητής του ΕΜΠ, Ι. Ερμόπουλος.

Ο διάσημος αρχιτέκτονας Norman Foster μελετάει τα projects του, προσπαθώντας να συγκεράσει την πρωτοποριακή αρχιτεκτονική με τις πολιτιστικές και αισθητικές ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου. Ο ίδιος τονίζει: «Αν υπάρχει δυνατότητα να προσθέσουμε κάτι τοπικό σε ένα κτίριο, έτσι ώστε να έχει μια αξιόλογη επίδραση στο συλλογικό υποσυνείδητο, το κάνουμε. Επίσης, οφείλουμε να κατασκευάζουμε, με ευλάβεια, κτίρια που προσφέρουν λύσεις στις περιβαλλοντικές ανησυχίες της εποχής, προκρίνοντας απλούς νόμους της Φυσικής, αντί των μοδάτων τεχνολογικών και ενεργοβόρων ευκολιών». Δυστυχώς, στο Dubai ακολουθείται πιστά η εφαρμογή

ους τρόπους έκφρασης, με νέα σχήματα, που θα συμβαδίζουν με την πορεία της ανθρώπινης φύσης και του περιβάλλοντος. Η κρίση του '29 κατεδάφισε τα στολίδια του μπαρόκ, του νεοκλασικισμού και ανέδειξε τη νέα αρχιτεκτονική των Bauhaus, Le Corbusier, Ludwig Mies van der Rohe και Aldo Rossi. Σήμερα η αρχιτεκτονική του Dubai δεν είναι μια νέα ιδέα, αλλά ένα συνονθύλευμα πλούτου, επίδειξης και απορρόφησης των χρηματοπιστωτικών κερδών στην όψη ενός «γυάλινου παραδείσου». Δεν υπολογίζει τις ανθρώπινες συνθήκες εργασίας, δεν υπολογίζει την πείνα των όμορων περιοχών, δεν υπολογίζει την ισορροπία της φύσης. Στον κόσμο μας, που συνεχώς αλλιάζει, η αξία της αρχιτεκτονικής οφείλει να στηρίζεται στην ιδεολογία και την ευθύνη, που να κατευθύνει το σχέδιο στην ελάφρυνση του πόνου και της δυστυχίας, αποτυπώνοντας τη ρεαλιστική εικόνα της ανθρώπινης κατάστασης, χωρίς βέβαια να στερείται του ονείρου για μια δικαιότερη κοινωνία με ικανοποιητική οικιστική παρουσία. Αυτή η διάσταση κάνει την αρχιτεκτονική ένα επάγγελμα με κοινωνικό βάθος και φιλοσοφική προσέγγιση, απομακρυσμένη από την κλειστή διαχείριση μιας ερήμου με γυάλινους πύργους και μιας υπόκωφης φτώχειας που κρύβεται μέσα από τη μυρωδιά του πετρελαίου.

Το πάντρεμα των δύο θεωρήσεων, με πρωταρχικό σκοπό την κοινωνική ευαισθησία σε συνδυασμό με την καινοτομία και τη ρηξικέλευθη «πράσινη» σχεδίαση, ίσως να είναι η απάντηση στην υποβόσκουσα κρίση της αρχιτεκτονικής του Dubai που χορεύεται σε ρυθμό ταγκό με την εξελισσόμενη οικονομική κρίση. «Μέτρον άριστον» αναφώνησε ο Κλεόβουλος ο Λίνδιος από τη Ρόδο, τον 6ο αιώνα π.Χ. Το γνωμικό ως ακουστεί μέχρι και το Dubai, όπως και η παρουσία του τεχνικού κόσμου της Δωδεκανήσου που ανακάλυψε το μύθο μιας νέας πόλης μέσα στην έρημο. ■

άμμου, ξενοδοχεία με τον ακόρεστο πλούτο, κατοικίες με ατελείωτη χλιδή συνθέτουν την εικόνα της βιτρίνας, της λάμψης ενός κόσμου «ψεύτικου», ενός κόσμου επίπλαστου αλλά υφιστάμενου.

Στο Dubai χτίζεται σήμερα η υψηλότερη ανθρώπινη κατασκευή στη Γη, που θα φτάσει στα 820 μ. συνολικά, ξεπερνώντας και τον Ταιρεί στην Ταϊβάν ή και τους Petronas Towers στη Μαλαισία. Υπάρχει και το μοναδικό ξενοδοχείο επτά αστέρων «Bvlgari Al Arab» που προβάλλεται ως το σύγχρονο σύμβολο του πλούτου της περιοχής. Το real estate επένδυσε πάνω στην απαστράπτουσα αρχιτεκτονική, με στόχο την κερδοφορία σε

αρχιτεκτονική της διακόσμησης, της παραδοξολογίας, της «κρυστάλλινης» επιφάνειας. Η αρχιτεκτονική για την αρχιτεκτονική περιορίστηκε, εξασθένησε κάτω από την πίεση της glamour, αφήνοντας πίσω τη σχεδίαση λύσεων για την κοινωνική στέγαση και την ενσωμάτωση στην κοινωνική ευημερία των μη προνομιούχων, όπως και προβλέπεται από τα σύγχρονα αρχιτεκτονικά ρεύματα. Ο αυτοσκοπός της γυάλινης κατασκευής έκανε τον αρχιτέκτονα πεινασμένο για νέα υλικά και νέες τεχνολογικές λύσεις, με συνεταιίρο τις μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες, τις τράπεζες και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η αρετή του γυαλιού κάλυψε

της αρνητικής πλευράς της βιο-αρχιτεκτονικής, προκρίνοντας κτίρια brilliant, ασύμβατα πολλές φορές με τον τόπο, ακολουθώντας την αντίθεση της σύγχρονης αρχιτεκτονικής αντίληψης που εκπροσωπεί και ο Foster και η πλειοψηφία των αρχιτεκτόνων.

Ίσως η κρίση έχει ευεργετικά αποτελέσματα στη δημιουργία μιας νέας απλούστερης και λιτής αρχιτεκτονικής που θα βλαστήσει μέσα από τις κοινωνικές απαιτήσεις του συνόλου και όχι των μερικών. Η αρχιτεκτονική αποτυπώνει την ιδέα σε ένα κομμάτι χαρτί που γίνεται εργαλείο για την πρόθεση της κοινωνικότητας και της ευημερίας. Αθροίζει ανάγκες και όνειρα με νέ-